

Nr 601

Av herr **Alexanderson m. fl.**, *angående statstjänstemans oavsättlighet m. m.*

(Lika lydande med motion nr 424 i Andra kammaren)

I § 28 regeringsformen (RF) talas om Konungens rätt att utnämna personer till »ämbeten och tjänster, högre och lägre». Ingenstädes i RF är emellertid klart utrett vad som är att förstå med ett ämbete och en tjänst och hur detta begrepp är att tolka. Även i andra §§ av RF nämnes tjänster av olika slag. I 36 § RF, som närmare reglerar oavsättligheten för tjänstemännen, talas om »de som bekläda domarämbeten» och om »alla andra ämbets- och tjänstemän» samt om deras »innehavande sysslor» liksom om befordring eller förflyttning »till andra tjänster». Samtliga dessa uttryck i regeringsformen pekar på att det avses skola finnas ett antal bestämt avgränsbara tjänster, vilka tjänstemän utnämnes att inneha. Emellertid har under senare tid en viss osäkerhet börjat göra sig gällande vad gäller tjänstebegreppet.

En tjänst bestäms på olika sätt, genom de arbetsuppgifter som tillföres den, genom den benämning som åsatts den och genom dess lönegradsplacering. Spörsmålet är i vad mån förändringar i något av nu angivna hänseenden också medför en förändring av tjänstens identitet.

Numera bestäms lönegradsplaceringarna till stor del genom förhandlingar mellan staten och organisationen. Ett resultat av dessa är att tjänster då och då uppflyttas från en lönegrad till en högre. Det är då utav stor betydelse att klarlägga, huruvida en redan tidigare existerande tjänst — eventuellt besatt med ordinarie innehavare — uppflyttas eller om genom ett beslut om lönegradsförändring tjänsten förändrat karaktär och en ny tjänst genom den nya lönegradsplaceringen inrättats. Konsekvenserna blir uppenbarligen olika beroende på vilken väg som väljes. I det förra fallet ändras endast tjänstens lönegrad från visst datum, och tjänstens innehavare tillerkännes den högre lön, som följer med den förändrade lönegradsplaceringen. I senare fallet är fråga om en ny tjänst, vilken skall ledigförklararas, sökas och tillsättas på nytt. Innehavaren av den gamla tjänsten, som i princip försvinner, torde i allmänhet söka den nya tjänsten. Får han den ej och innehade han den gamla tjänsten såsom ordinarie, måste han föras på övergångsstat. Staten får då i realiteten två anställda, något som från början måhända ej varit avsett.

Praxis har utvecklats därhän, att Kungl. Maj:t i propositionen om lönegradsändringen för riksdagen icke närmare anger vilkendera väg som regeringen avser att följa i det särskilda fallet. Kungl. Maj:t bestämmer sålunda i praxis allena huruvida en lönegradsförändring skall anses innebära, att den gamla tjänsten finnes kvar, eller om en ny tjänst inrättas med allt vad därav följer. Genom detta förfaringssätt har i realiteten riksdagens makt över utgifterna kommit att skjutas åsido. Då riksdagen åsätter tidigare existerande tjänster ny lönegrad, torde den i allmänhet inte räkna med att den i realiteten inrättat lika många nya tjänster.

För framtiden måste fordras, att Kungl. Maj:t vid förslag till lönegradsförändringar klart anger huruvida fråga är om bibehållande av en redan existerande tjänst eller om inrättande av en ny. Om exempelvis häradshövdingtjänsterna i landet uppflyttats en lönegrad eller rikets alla professorer åsattes ett högre lönegradsnummer, bör det ligga i Kungl. Maj:ts hand att fritt avgöra, huruvida alla häradshövdingtjänster eller alla professorer skall ledigförklaras och nytillsättas. På detta sätt skulle staten kunna komma att draga på sig ett stort antal befattningshavare på övergångsstat.

Den här resta frågan kan ses ur många olika synpunkter. Sett ur tjänst-innehavarens synpunkt ter det sig självfallet allvarligt, om staten vid varje lönegradsförändring skulle kunna i realiteten beröva honom den tjänst, han har, och eventuellt med åberopande av regler om skyldighet att underkasta sig organisatoriska förändringar tvinga honom att taga på sig helt nya uppgifter. Å andra sidan kan anföras att en ny lönegradsplacering bör föranleda tjänstens utlysande till ansökande, enär personer, som inte velat ifrågakomma till den gamla tjänsten i dess lägre lönegrad, bör givas tillfälle att söka den nya högre tjänsten. Även ur statsnyttans synpunkt kan det vara förmånligt att på detta sätt genom en förändring av gamla tjänster söka locka till sig nya mera kvalificerade krafter och avveckla tidigare befattningshavare, som bedömes som mindre värdefulla.

En annan sida av saken är att oavsätlighetsprincipen på detta sätt urholkas till största delen. Särskilt vad gäller domare ter det sig betänkligt om man genom lönegradsförändringar av existerande domartjänster skulle kunna eliminera sådana medlemmar av domarkåren vilka framstår som obehövliga. Oavsätlighetsprincipen är på detta område motiverad även av önskemålet att garantera domstolarnas oberoende av regeringsmakten.

De många skilda synpunkter, som gör sig gällande i denna sak, gör det naturligt att fordra att frågan närmare överväges. Vägledande synes därvid böra vara att — för att tjänsten som fått ändrad lönegradsplacering skall anses ha blivit en ny tjänst — tillika tjänsteuppgifterna på någon väsentlig punkt förändrats. Är dessa i huvudsak oförändrade desamma efter lönegradsförändringen, borde nytillsättning i princip icke ifrågakomma. Vidare bör riksdagens beslut i dylika frågor alltid innefatta en prövning av frågan,

huruvida endast löneändring av en existerande tjänst avses eller en ny tjänst inrättas.

Här berörda frågor har stor betydelse ur allmän tjänstemannarättslig synpunkt och har hittills föga beaktats. De kan väntas få efter hand ökad betydelse. Den som erhållit fullmakt å en tjänst bör veta innebörden härav. Riksdagen bör också ha klart för sig innebörden av dessa beslut t. ex. om lönegradsförändring av viss tjänst. Närmare bestämmelser i dessa olika avseenden torde ha sin plats i en blivande tjänstemannalag.

Under återopande av det ovan anförda får vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning enligt ovan angivna riktlinjer om garantier för oavsättlighetsprincipens tillämpning i samband med inrättande av nya tjänster.

Stockholm den 27 januari 1965

Erik Alexanderson

Birger Lundström

Gudmund Ernulf

Nr 602

Av fru **Hamrin-Thorell**, om viss översyn av läroplanen för grundskolan.

(Lika lydande med motion nr 333 i Andra kammaren)

Stockholm den 27 januari 1965

Ruth Hamrin-Thorell